

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2026-1-13>

Петрик Василь Тарасович,

аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7728-3632>

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

***Анотація.** У статті досліджується оперативно-розшукова характеристика незаконного обігу вогнепальної зброї як цілісного та динамічного процесу, що включає сукупність взаємопов'язаних етапів злочинної діяльності. Актуальність теми зумовлена сучасними безпековими викликами, пов'язаними з поширенням зброї в умовах воєнного стану та активізацією злочинних мереж. На відміну від традиційних підходів, обґрунтовується необхідність аналізу незаконного обігу зброї як комплексного явища, орієнтованого на практичні потреби оперативно-розшукової діяльності.*

Доведено, що незаконний обіг вогнепальної зброї є не окремим злочином, а сукупністю взаємопов'язаних дій, які можуть кваліфікуватися за різними нормами кримінального законодавства. Це дозволяє розглядати його як процес із різними стадіями, кожна з яких має власні ознаки, способи вчинення та суб'єктний склад. Інтегративний характер оперативно-розшукової характеристики пояснюється поєднанням кримінально-правових, криміналістичних і кримінологічних підходів.

Метою дослідження є визначення структури та змісту оперативно-розшукової характеристики незаконного обігу зброї. До її основних елементів віднесено: предмет незаконного обігу, оперативно значущу поведінку та осіб – носіїв такої поведінки. Предметом визначено вогнепальну зброю і боєприпаси, що виступають об'єднуючим чинником усіх етапів незаконної діяльності.

Центральним елементом є оперативно значуща поведінка, яка охоплює дії суб'єктів на всіх етапах обігу. Запропоновано виокремлення таких етапів: отримання зброї, її інфільтрація у незаконний обіг, реалізація або придбання, виготовлення чи ремонт, утримання, переміщення та утилізація. Наголошено, що ці етапи не є жорстко послідовними та можуть комбінуватися залежно від умов і можливостей злочинців.

Охарактеризовано основні джерела надходження зброї, способи її маскування, канали збуту, включаючи використання Інтернету та посередників, а також сучасні технології виготовлення і перероблення. Підкреслено, що складність ідентифікації зброї зумовлена поєднанням легальних і нелегальних каналів її обігу.

Значну увагу приділено особам – носіям оперативно значущої поведінки, яких класифіковано залежно від етапів незаконного обігу. Встановлено, що вони можуть виконувати різні ролі – від первинного заволодіння зброєю до її транспортування, реалізації чи легалізації, що свідчить про гнучкість злочинних схем.

Акцентовано вплив воєнного стану на масштаби незаконного обігу зброї, що пов'язано з доступністю зброї та недоліками контролю. Зроблено висновок, що запропонована характеристика має комплексний характер і може бути використана для підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії незаконному обігу зброї.

***Ключові слова:** вогнепальна зброя, незаконний обіг, злочини, оперативно-розшукова характеристика, елементи.*

Petryk Vasyl. Operational and investigative characteristics of illegal trafficking of firearms

***Abstract.** The article examines the operational and investigative characteristics of the illicit trafficking of firearms as an integral and dynamic process comprising a set of interrelated stages of criminal activity. The relevance of the topic is обусловлена contemporary security challenges associated with the proliferation of weapons under martial law and the intensification of criminal networks. In contrast to traditional approaches, the study substantiates the necessity of analyzing illicit arms trafficking as a complex phenomenon oriented toward the practical needs of operational and investigative activities.*

It is demonstrated that the illicit trafficking of firearms does not constitute a single offense, but rather a set of interrelated acts that may be classified under various provisions of criminal law. This makes it possible to consider it as a process with multiple stages, each characterized by its own features, methods of commission, and range of

actors. The integrative nature of the operational and investigative characteristic is explained by the combination of criminal law, forensic, and criminological approaches.

The purpose of the study is to determine the structure and content of the operational and investigative characteristics of illicit arms trafficking. Its principal elements include: the object of illicit trafficking, operationally significant behavior, and the persons who are carriers of such behavior. The object is defined as firearms and ammunition, which serve as the unifying factor across all stages of illicit activity.

The central element is operationally significant behavior, encompassing the actions of actors at all stages of trafficking. The following stages are identified: acquisition of weapons, their infiltration into illicit circulation, distribution or procurement, manufacture or repair, possession, transportation, and disposal. It is emphasized that these stages are not strictly sequential and may be combined depending on the conditions and capabilities of offenders.

The study characterizes the main sources of weapons supply, methods of concealment, channels of distribution – including the use of the Internet and intermediaries – as well as modern technologies of manufacturing and modification. It is highlighted that the complexity of weapon identification is обусловлена the combination of legal and illegal channels of circulation.

Considerable attention is paid to the persons who are carriers of operationally significant behavior, classified depending on the stages of illicit trafficking. It is established that such persons may perform various roles – from the initial acquisition of weapons to their transportation, distribution, or legalization – demonstrating the flexibility of criminal schemes.

The impact of martial law on the scale of illicit arms trafficking is emphasized, particularly in connection with increased accessibility of weapons and deficiencies in control mechanisms. It is concluded that the proposed characteristic is comprehensive in nature and may be used to enhance the effectiveness of operational and investigative activities in countering illicit arms trafficking.

Key words: firearms, illicit trafficking, crimes, operational and investigative characteristics, elements.

Вступ. Незаконний обіг зброї існує у вигляді пов'язаних між собою етапів, хоча виявляється у вигляді конкретного злочину. Зброя зникає з офіційних і законно існуючих запасів унаслідок недотримання встановленої практики інвентарного контролю, її кількості у нелегальному обігу сприяють крадіжки, корупція і недбалість, потрапляє в обіг як з місць бойових дій, деокупованих територій так і шляхом перевезення демобілізованим бійцями (які в умовах інтенсивних бойових дій користуються як офіційно виданою так і трофейною зброєю, що прихована від обліку). Злочинні дії готуються (плануються) задовго до надходження зброї до кінцевого «користувача» і у різних варіантах поєднуються у злочинні схеми, змінюючись залежно від мети злочинців і їх можливостей. У раніш проведених дослідженнях основна увага науковців була сконцентрована на наданні характеристики окремих злочинів, предметом яких є вогнепальна зброя. Відповідно інформація систематизувалася з точки зору потреб юридичних наук у контексті вчинення окремих злочинів, пов'язаних з обігом зброї. Виокремлені у процесі теоретичних розробок елементи складу злочинів (що вчинюються у процес і незаконного обігу зброї) розглядалися з точки зору різних наук.

Зокрема характеристика об'єктивної сторони (як елемент кримінально-правової характеристики) частково дублювалася елементами криміналістичної характеристики, але із суттєвими розбіжностями: у кримінально-правовій характеристиці спосіб вчинення злочину представлено в загальному вигляді (наприклад, незаконне перероблення зброї), а для криміналістики в межах способу вчинення злочину має значення конкретика того чи іншого способу, механізм прийомів, що застосовують злочинці, характеристика засобів тощо.

Узагальнюючи в цілому підхід науковців до характеристики злочинів, що вчинюються у процесі незаконного обігу зброї вважаємо за можливе висловити судження про те, що системність такого обігу і вчинення у його процесі ряду злочинних дій, які кваліфікуються за різними статтями КК України (та розділами КК України) обумовлює необхідність надання оперативно-розшукової характеристики не окремих злочинів а саме незаконного обігу зброї як певного процесу, що вимагає системності та комплексності використання оперативно-розшукових можливостей з врахуванням оперативно-розшукової характеристики окремих груп злочинів, оскільки будь-яка діяльність передбачає знання об'єктів впливу.

Таку можливість надає оперативно-розшукова характеристика, інтегративний характер якої зумовлений спектром тактичних завдань, які вирішуються оперативними підрозділами при виявленні, попередженні та розкритті злочинів, і необхідністю результативного застосування сил, засобів і методів ОРД з метою ефективної боротьби з найбільш небезпечними з них. Тому ми надаємо оперативно-розшукову характеристику з урахуванням можливостей вчинення різних видів злочинів, на різних етапах незаконного обігу зброї.

Аналізуючи теоретичні напрацювання, необхідно розглядати два напрями – власне ті дослідження, у яких увага приділялася характеристиці окремих злочинів, що вчиняються у процесі незаконного обігу зброї, а також роботи, присвячені проблемним питанням визначення елементів і змісту оперативно-розшукової характеристики як елемента теорії оперативно-розшукової діяльності. Науковці розглядали характеристику злочинних дій з точки зору різних правових наук: Р. Е. Велієв надав криміналістичну характеристику злочинів у сфері незаконного обігу зброї, учинених організованими групами та злочинними організаціями [1, с. 117–125]. Р. Д. Кіт дослідив особливості кримінально-правової характеристики викрадення зброї у контексті відповідальності за ці дії військовослужбовців [2, с. 65–74]. С. А. Перетятко визначив способи учинення незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування [3, с. 22–30]. О. М. Сопіна визначила особливості та надала характеристику незаконного обігу вогнепальної зброї як об'єкту адміністративно-правового впливу [4, с. 301–307]; Р. Л. Яремчук визначив типові способи умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї в умовах дії правового режиму воєнного стану [5, с. 146–160]. Тобто, у комплексі – у контексті характеристики незаконного обігу зброї дослідження не здійснювалися.

Що стосується поняття оперативно-розшукової характеристики та змісту її елементів, то найбільш ґрунтовно в сучасних реаліях їх визначив О.С. Тарасенко [6, с. 155–163].

Мета статті – визначити основні елементи та зміст оперативно-розшукової характеристики незаконного обігу зброї.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, застосування яких зумовлено метою статті – визначення змісту та елементів оперативно-розшукової характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї як цілісного процесу.

Емпіричну та теоретичну базу дослідження склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі кримінального права, кримінології, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності, у яких розкриваються питання протидії незаконному обігу зброї, а також підходи до визначення сутності та структури оперативно-розшукової характеристики кримінальних правопорушень. Особливу увагу приділено дослідженням, присвяченим характеристиці окремих злочинів у сфері незаконного обігу зброї, способам їх вчинення, а також науковим підходам до визначення оперативно значущої поведінки.

Нормативну основу дослідження становлять положення кримінального законодавства України, зокрема норми, що передбачають відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами, а також інші нормативно-правові акти, які регулюють обіг зброї та діяльність правоохоронних органів у цій сфері. У дослідженні також враховано положення підзаконних актів і узагальнення судової практики, що дозволило конкретизувати правозастосовчі аспекти кваліфікації відповідних правопорушень.

Методологічний інструментарій дослідження включає: діалектичний метод, який використано для розгляду незаконного обігу зброї як динамічного, багаторівневого процесу, що розвивається під впливом соціальних, правових та безпекових факторів; системно-структурний метод, що дозволив виокремити основні елементи оперативно-розшукової характеристики та встановити взаємозв'язки між ними; формально-юридичний метод, застосований для аналізу норм кримінального законодавства та визначення правової приро-

ди відповідних діянь; порівняльно-правовий метод, використаний для зіставлення різних наукових підходів до характеристики незаконного обігу зброї та уточнення їх змісту; логіко-семантичний метод, що забезпечив уточнення понятійного апарату, зокрема категорій «оперативно-розшукова характеристика» та «оперативно значуща поведінка»; узагальнення та систематизація, які застосовано для формування класифікації етапів незаконного обігу зброї та відповідних категорій осіб.

Окремо використано елементи функціонального підходу, що дозволило розглядати незаконний обіг зброї крізь призму ролей та функцій суб'єктів на різних етапах злочинної діяльності. Це дало змогу відійти від традиційного аналізу окремих складів злочинів і перейти до комплексного бачення процесу незаконного обігу.

У межах дослідження також застосовано метод моделювання, за допомогою якого сформовано узагальнену структуру оперативно-розшукової характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї, що включає предмет обігу, оперативно значущу поведінку та осіб – носіїв такої поведінки.

Застосування зазначених методів у їх сукупності забезпечило всебічність, об'єктивність і наукову обґрунтованість отриманих результатів, а також дозволило сформулювати узагальнену концепцію оперативно-розшукової характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї.

Результати. Оперативно-розшукова характеристика обирає серед сукупності особливостей злочину з точки зору інших наук ті, що необхідні для оперативного пошуку та фіксації фактів злочинів. Серед елементів оперативно-розшукової характеристики неможливо визначити «класичні», які притаманні всім злочинам, оскільки кожному із видів злочинів (чи групі злочинів, об'єднаних за певними критеріями) притаманні певні елементи оперативно-розшукової характеристики, які є превуальюючими саме для цього виду злочинів (у нашому випадку – злочинів, що вчинюються у процесі незаконного обігу вогнепальної зброї).

Одним з основних елементів оперативно-розшукової характеристики є оперативно зна-

чуща поведінка, що відображає: об'єктивну сторону злочину з точки зору кримінального права; способи підготовки, вчинення та маскування злочину з точки зору криміналістики. Оперативно-розшукова характеристика визначає ознаки особи можливого злочинця на підставі кримінологічної характеристики, але кримінологічна характеристика – вихідний етап для оптимізації процесу розроблення та реалізації заходів профілактики злочинів. Водночас як завданням ОРД є також вивчення та розкриття злочинів, тому оперативно-розшукова характеристика оптимізує процес встановлення особи злочинця з урахуванням ознак, що визначають дослідження у контексті запобігання незаконному обігу зброї і використовує інший термін – особа як носій оперативно значущої поведінки.

Кожному етапу незаконного обігу зброї притаманна певна оперативно значуща поведінка, яка конфігурується та вибудовується злочинцями у залежності від обраної моделі злочинної поведінки, яка у свою чергу залежить від можливостей вчення злочинних дій певним способом. Так само на кожному з етапів можливості вчення незаконного обігу можуть залежати від професійних вмінь (у тому числі і кримінальних), доступу до зброї, або службового становища особи, яка планує та вчинює певні незаконні дії зі зброєю.

Тобто незаконний обіг складається з відносно незалежних за змістом етапів, які функціонують у різних конфігураціях. Основне, що їх об'єднує – це предмет обігу, зокрема власне вогнепальна зброя.

Тому до елементів оперативно-розшукової характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї ми відносимо власне зброю, яка відноситься до такої за ознаками, у відповідності до яких предмет матеріального світу можна віднести до поняття вогнепальна зброя, як предмет незаконного обігу. Невід'ємною складовою незаконного обігу зброї є боєприпаси (та їх складові), які вже неодноразово класифікувалися науковцями та не потребують окремого теоретичного обґрунтування щодо віднесення їх до предмету незаконного обігу зброї.

Що стосується інших елементів, то для оперативно-розшукової характеристики незаконного обігу і зброї системоутворюючим елементом є оперативно значуща поведінка. Для вирішення завдань ОРД недостатньо слідів, що залишає злочинець під час підготовки, вчинення та приховування злочину. Оперативних працівників у межах визначення способу злочину цікавить уся система взаємопов'язаних та взаємообумовлених дій, за допомогою яких злочинець досягає своєї мети, тому для оперативно-розшукової характеристики необхідно виокремлювати не власне спосіб, а оперативно значущу поведінку осіб, які готують, вчинюють або вчинили злочин.

На нашу думку, етапи незаконного обігу не вибудовуються у чіткій послідовності, оскільки не обов'язково всі вони відбуваються в кожному з варіантів незаконного обігу зброї. Тому ми виокремлюємо всі можливі етапи оперативно значущої поведінки осіб у процесі незаконного обігу зброї.

Злочинні дії, спрямовані на отримання зброї у розпорядження осіб – носіїв оперативно значущої поведінки.

Щодо співвідношення основних джерел надходження вогнепальної зброї у незаконний обіг, то частина науковців, вважають, що це крадіжки з військових частин МОУ; зловживання посадових осіб, відповідальних за ліквідацію надлишків зброї в Україні (непрозорість та засекреченість цих дій); перепродаж бойових припасів особами, що мають дозвіл на придбання вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, особам, що такого дозволу не мають; контрабанду зброї з інших країн (у тому числі місць військових конфліктів); крадіжки з інших органів та організацій, на обліку яких перебувають зброя, бойові припаси, вибухові речовини та пристрої; перероблення зброї на вогнепальну з газової, гладкоствольної мисливської тощо; розкопки зброї та боєприпасів, що збереглися з часів Великої Вітчизняної війни, кустарне виготовлення зброї [7, с. 106–107]. Інші науковці вважають, що в Україні існують два основні джерела незаконного постачання стрілецької зброї та боєприпасів: перепродаж

внутрішніх запасів і транскордонна торгівля. Тільки після початку конфлікту на Сході України в 2014 р. окремі особи та їх групи розграбували частину складів зброї та боєприпасів СБУ, МВС, МОУ [8, с. 5]. Дійсно, в структурі незаконного обігу значну частку також становлять злочини, що пов'язані з розкраданням зброї. Практика свідчить, що зброєю незаконно заволодівають в основному шляхом викрадень та розбійних нападів. Значний відсоток цих злочинів припадає на крадіжки з об'єктів дозвільної системи, стрілових тирів, військових частин (втому числі і тих, що знаходяться на території де відбуваються бойові дії) та інших режимних об'єктів. Особливу небезпеку становлять розбійні напади на працівників поліції, військовослужбовців, інкасаторів, а також на квартири громадян, які зберігають вогнепальну зброю вдома (зброя, викрадається з об'єктів, де, як правило, порушуються правила її обліку і зберігання, а, ті, хто незаконно зберігав зброю, в разі злочину не звертаються до поліції). Також до шляхів надходження зброї у незаконний обіг відносяться розтрата (незаконна втрата зброї військовою особою, якій воно було ввірене на законних підставах), шахрайство (викрадення зброї шляхом обману). Відповідно на цьому етапі незаконного обігу дії злочинців можуть бути кваліфіковано як: привласнення, викрадення (ч. 1, ч. 2 ст. 262, ст. 410 КК України); розбій (ч. 3 ст. 262, ч. 4 ст. 410 КК України); вимагання (ч. 1, ч. 3 ст. 262, ст. 410 КК України); зловживання, використання службовим становищем (ч. 2 ст. 201, ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 410 КК України); шахрайство (ч. 1 ст. 262, ст. 410 КК України) [9].

Злочинні дії, спрямовані на інфільтрацію зброї у незаконний обіг.

Вогнепальна зброя виготовляється та реалізується як у легальному, так і в нелегальному секторі, що значно ускладнює процес її ідентифікації та простеження. Особливо проблематично те, що значна частина зброї спочатку надходить на ринок цілком легально, а згодом опиняється в тіньовому обігу [10, с. 51]. Цьому сприяє ряд дій, які спрямовані на маскування джерел надходжень зброї. До таких дій відно-

сяться діяння у формі ненанесення виробником зброї належного за законом маркування (найменування виробу, країни або місця виготовлення, серійного номера) на основні частини вогнепальної зброї або пристосування для змін режимів ведення вогню або дії з видалення особою такого маркування [3, с. 24]. Маркування поряд з відомостями про виробника, вид, марку, модель, маркування, калібр та рік випуску зброї є ідентифікаційними ознаками зброї. Маркування – це унікальне позначення зброї в процесі виготовлення шляхом нанесення на зброю найменування виготовлювача, країни або місця виготовлення, серійного номера, або будь-якого іншого зручного у використанні позначення, яке складається з простих геометричних символів у сполученні з цифровим та (або) буквено-цифровим кодовим позначенням та яке дозволяє швидко визначити, ідентифікувати зброю. Фальсифікація маркування – це повна або часткова зміна маркування, нанесеного виробником. Видалення особою маркування з основних частин вогнепальної зброї або її протиправне ненанесення виробником на основні частини вогнепальної зброї, безсумнівно, ускладнює функції контролю за вогнепальною зброєю з боку держави. Видалення маркування полягає в його знищенні будь-яким способом, у результаті чого унеможлиблюється швидка ідентифікація зброї. Відповідно на цьому етапі незаконного обігу дії злочинців можуть бути кваліфіковано як: фальсифікація, видалення чи зміна маркування (ст. 263-1 КК України) [9].

Злочинні дії, спрямовані на реалізацію або придбання зброї.

Незаконна реалізація (збут) вогнепальної зброї полягає в умисній передачі їх іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу [11, с. 190]. Збут вогнепальної зброї здійснюється шляхом: передачі вогнепальної зброї покупцеві особисто після виконання ним заздалегідь визначених умов оплати під час особистої зустрічі; передачі основних частин вогнепальної зброї (окремо одна від одної) у декілька етапів, різними особами чи способами, у різних місцях; залишення замовленої покупцем вогнепальної

зброї (або її основних частин) в обумовленому місці («закладка»), яку він має самостійно забрати після виконання умов оплати; поштового відправлення за підробленими документами; дистанційно керованими чи некерованими пристроями; використання підземних споруд [12, с. 43–48]. Форми оперативно-значимої поведінки під час реалізації ми класифікуємо за наступними критеріями: за місцем реалізації; за способом реалізації; за участю суб'єкта (безпосереднє постачання, опосередковане – з розміщенням пропозиції продажу, домовленістю телефоном та послідовним пересиланням поштою або кур'єром, дистанційна реалізація з використанням мережі Інтернет); за обізнаністю кінцевих одержувачів з фактом незаконності обігу; за суб'єктом придбання.

Придбання – умисні дії, пов'язані з набуттям зброї всупереч передбаченому законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу тощо [13, с. 90–91]. Придбання відбувається шляхом: придбання деактивованих зразків, макетів, основних частин з подальшим ремонтом, переробкою; покупка за підробленими документами; покупка на «чорному» ринку; покупка через Інтернет-сайти тощо.

Відповідно на цьому етапі незаконного обігу зброї дії злочинців можуть бути кваліфіковано як: придбання, передача, збут (ст. 263, ст. 440 КК України) [9].

Злочинні дії, спрямовані на виготовлення (перероблення), ремонт зброї здійснюється у наступних формах:

– виготовлення (у тому числі і перероблення) зброї – дії по її створенню чи переробленню, внаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей. Такими діями, зокрема, є перероблення ракетниці, стартового, будівельного, газового пістолета, інших пристроїв, пристосованих для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, у зброю, придатну до стрільби, або мисливської (у тому числі гладкоствольної) рушниці – в обріз [14]. Виготовлення вогнепальної зброї відбувається також

з використанням окремих частин і вузлів від заводської і кустарно виготовленої вогнепальної зброї; зброя збирається саморобним способом із заводських вузлів і деталей [7, с. 101–102], зброя або її окремі вузли виготовляються за допомогою 3D-принтерів [15]. Незаконне перероблення вогнепальної зброї – внесення безповоротних технічних змін у її конструкцію, внаслідок чого змінюються її тактико-технічні характеристики, при цьому зберігаються вражаючі властивості вогнепальної зброї або придатності основних її частин, як і вищезазначених пристроїв, для використання в певних видах зброї;

– незаконний ремонт зброї – дії, що спрямовані на вчинення певних маніпуляцій з відновлення вражаючих властивостей зброї, що суперечать чинному законодавству (усунення несправностей, лагодження або заміна окремих запчастин тощо) [11, с. 138–139]. До способів ремонту зброї відноситься відновлення характерних властивостей зброї шляхом заміни або реставрації зношених чи непридатних частин, механізмів, усунення дефектів, помилок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням [14]. За відсутності у особи дозволу на виготовлення або ремонт зброї, комплектуючих деталей до неї, незалежно від умов (кустарне виробництво або заводське) вчинення зазначених дій є незаконним. Відповідно, власник вогнепальної зброї має право, наприклад, ремонтувати тільки таку вогнепальну зброю, якою він володіє, має дозвіл на її використання [11, с. 129–130].

Відповідно на цьому етапі незаконного обігу зброї дії злочинців можуть бути кваліфіковано як: виготовлення, переробка, ремонт, розроблення, виробництво (ч. 2 ст. 263, ст. 263-1, ст. 265-1, ст. 440 КК України) [9].

Злочинні дії, спрямовані на утримання зброї, здійснюється у наступних формах:

– зберігання – умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці. Зберігання вогнепальної зброї здійснюється у заздалегідь визначених місцях із

вжиттям заходів конспірації, зокрема в: орендованих гаражних боксах; покинутих або безхозних об'єктах; за місцем проживання (роботи) осіб; третіх осіб; схованці; автомобілі; при собі та ін. [16, с. 65–67];

– носіння – умисні дії з переміщення особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо), вчинені без передбаченого законом дозволу [14].

Відповідно на цьому етапі незаконного обігу зброї дії злочинців можуть бути кваліфіковано як: незаконне зберігання (ч. 1 ст. 263, ст. 440 КК України); порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення (ст. 267 КК України) [9].

Злочинні дії, спрямовані на переміщення зброї, здійснюється у наступних формах:

– пересилання зброї – це переміщення у просторі шляхом відправлення поштою, багажем, посильним або іншим способом з одного місця в інше в межах України (вважається закінченим з моменту оформлення і відправлення посилки, багажу, бандеролі незалежно від того, отримав їх адресат чи ні);

– перевезення зброї – це умисне переміщення її будь-яким видом транспорту або об'єкта, що використовується у вигляді перевізного засобу, з однієї території на іншу в межах України, транспортування залізничним, морським або повітряним транспортом, коли зброя ретельно приховується серед вантажу – у спеціально обладнаних тайниках або в важкодоступних частинах транспортного засобу; особисте переміщення. Зокрема, в ручній поклажі, валізах, під одягом чи в предметах-схованках (коробках тощо);

– переміщення зброї через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (з використанням тайників (спеціально, з метою вчинення контрабанди, виготовлених або обладнаних схованок у транспортних засобах, устаткуванні, тарі, предметах одягу тощо) [17, с. 91–92]; легальне увезення на територію України з послідувальною незаконною реалізацією, контрабандне увезення запчастин (складових) зброї;

– застосування можливостей мережі Інтернет для організації або здійснення переміщення;

– зміна її місцезнаходження без належного дозволу будь-яким способом (на територію держави, з її території, в межах держави або транзитом через неї, зокрема через митний кордон України з обходом митного контролю або із приховуванням від нього).

Відповідно на цьому етапі незаконного обігу зброї дії злочинців можуть бути кваліфіковано як: незаконне переміщення: носіння, транспортування, перевезення, пересилання, передача, переміщення (ст.ст. 201, 263, 269, 333, 440 КК України) [9].

Злочинні дії, пов'язані з утилізацією зброї, полягають у повторному уведенні в обіг вже списаної (утилізованої) зброї, але їм можуть передувати ряд дій спрямованих на приведення зброї у негодний вигляд та отримання таким чином підстав для її списання.

Відповідно на цьому етапі незаконного обігу зброї дії злочинців можуть бути кваліфіковано як: порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення (ст. 267 КК України); необережне знищення або пошкодження (ст. 412 КК України); втрата або зіпсування (ст. 413 КК України); порушення правил поводження (ст. 414 КК України) [9].

Наступним елементом оперативно-розшукової характеристики є особи – носії оперативно значущої поведінки. На нашу думку, для потреб оперативно-розшукової характеристики зазначений елемент повинен надавати можливість виокремити серед всіх категорій осіб (що є суб'єктами ринку зброї) саме тих, в яких наявне прагнення і є можливість реалізувати бажання вчинювати незаконний обіг зброї. Тому зазначені категорії ми виокремлюємо з врахуванням кожного з етапів незаконного обігу зброї.

У процесі отримання зброї у розпорядження осіб – носіїв оперативно значущої поведінки до таких категорій ми відносимо:

– військовослужбовців, зокрема таких, що: звільнені з військової служби; добровольці; військовослужбовці [18, с. 72] (ключовою особливістю військовослужбовця – суб'єкта таких дій є можливість використання ним свого становища, яке визначають загальні, посадові та спеціальні обов'язки у своїй сукупності);

– виробників зброї та боєприпасів (представники компаній-виробників зброї та державні оборонні підприємства);

– «чорні археологи». Особи знаходять задоволення не тільки у пошуку зброї, її придбанні, обміні, а і у ремонті, а також виготовленні [13, с. 74–78];

– особи, що спеціалізуються на «придбанні» вогнепальної зброї, наприклад, викрадення (розбій, грабїж), купівлі на воєнізованих складах, у інших ОЗУ або у зоні бойових дій.

У процесі інфільтрації зброї у незаконний обіг ми виокремлюємо наступні категорії осіб:

– організаторів злочинної діяльності (які здійснюють підбір, співучасників, що виконують допоміжні або технічні функції);

– осіб, які обізнані з особливостями державного контролю обігу зброї, її маркуванням тощо, її реєстрації та сертифікації.

У процесі реалізації або придбання зброї ми виокремлюємо наступні категорії осіб:

– посередники в обігу зброї та боєприпасів, покупці такого товару [17, с. 130];

– особи, які готують вчинення злочину, що пов'язаний з використанням зброї;

– особи, які здійснюють пошук клієнтів серед осіб, зацікавлених у придбанні зброї;

– особи, які забезпечують організацію переміщення зброї (в тому числі через ланцюг посередників з метою забезпечення обмеженого доступу сторонніх осіб до місця нелегального виготовлення);

– особи, які забезпечують легальними документами зброю, що транспортується до місця кінцевого збуту;

– особи, які безпосередньо переміщують вогнепальну зброю (кур'єри – безпосередні виконавці, співвиконавці) до місця схованки або продажу (передачі).

У процесі виготовлення (перероблення), ремонту зброї ми виокремлюємо наступні категорії осіб:

– осіб, які здійснюють придбання інструменту, обладнання, частин зброї тощо для її подальшого обігу;

– осіб, які вибирають та пристосовують місця (або створюють легальний статус під-

приємству, де здійснюється легальний ремонт зброї) для виготовлення зброї.

У процесі утримання зброї ми виокремлюємо наступні категорії осіб:

– «колекціонери», до можна віднести осіб, для яких мотивом вчинення злочину є саме інтерес до зброї як до предмета, яким вони володіють («любов» до зброї) [13, с. 74–78];

– особи, які зберігають зброю «про всяк випадок» з метою самооборони (військовослужбовці, що проходять або завершили службу у зоні бойових дій; волонтерів, які за родом своєї діяльності перебувають на небезпечних територіях; громадяни, що проживають поряд із лінією розмежування тимчасово окупованих районів, інших громадян, для яких характерним є почуття небезпеки, підвищена тривожність, бажання захистити себе та своїх близьких [13, с. 74–78].

У процесі переміщення зброї ми виокремлюємо наступні категорії осіб:

– постачальники зброї та боєприпасів (департаменти урядів різних країн та спеціалізовані підприємства) [17, с. 130];

– особи, які забезпечують проходження зброї без належного митного контролю шляхом встановлення корупційних зв'язків з керівниками митних органів;

– особи, які безпосередньо здійснюють транспортування зброї через кордон;

– посадові особи митних органів, які здійснюють безперешкодне проходження зброї через кордон;

– особи, які безпосередньо здійснюють транспортування зброї (з врахуванням того, що

зазначені особи можуть бути не обізнаними з фактом її участі у незаконному обігу в, а вважають, що виконують замовлення – наприклад, працівники сторонньої транспортної компанії).

У процесі утилізації зброї ми виокремлюємо наступні категорії осіб:

– особи, які відповідають за оформлення відповідних документів щодо «списання» зброї;

– особи, до функцій яких відноситься збереження та безпосередня утилізація «списаної» зброї.

Зрозуміло, що ці категорії можуть дублюватися на різних етапах незаконного обігу зброї. Але ми для кожного з етапів виокремили саме тих осіб, оперативно значуща поведінка яких є притаманною саме цьому етапу незаконного обігу зброї.

Висновки. Таким чином нами виокремлено основні елементи оперативно-розшукової характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї до яких відносяться: предмет незаконного обігу (до якого відносяться вогнепальна зброя, боєприпаси (та їх складові); оперативно-значуща поведінка у процесі незаконного обігу зброї (етапами якої є: отримання зброї у розпорядження осіб – носіїв оперативно значущої поведінки; інфільтрація зброї у незаконний обіг; реалізація або придбання зброї; виготовлення (перероблення), ремонт зброї; утримання зброї; переміщення зброї; утилізація зброї); особи – носії оперативно значущої поведінки (оперативно значуща поведінка яких є притаманною конкретному етапу незаконного обігу зброї).

Список використаних джерел:

1. Велієв Р. Е. Криміналістична характеристика злочинів у сфері незаконного обігу зброї, учинених організованими групами та злочинними організаціями. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2024. № 4 (107). С. 117–125. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.4.11>
2. Кіт Р. Д. Кримінальна відповідальність за військові кримінальні правопорушення як правозастосовчий комплекс: досвід міжнародного правового дослідження. *Публічне право*. 2023. № 1 (49). С. 65–74. DOI: [10.32782/2306-9082/2023-49-8](https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-49-8)
3. Перетятко С. А. Спосіб учинення незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 4 (121). С. 22–30. DOI: <https://doi.org/10.33270/01211214.22>
4. Сопіна О. М. Сутність та особливості незаконного обігу вогнепальної зброї як об'єкту адміністративно-правового впливу. *Європейські перспективи*. 2023. № 3. С. 301–307. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2023.3.42>

5. Яремчук Р. Л. Типові способи умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2024. № 4 (30). С. 146–160. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2024.4.14>
6. Тарасенко О. С. Поняття та зміст оперативно-розшукової характеристики кримінальних правопорушень. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Випуск 2. С. 155–163. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.2.25>
7. Клименко О. С. Запобігання незаконному поводженню з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 261 с.
8. Мартинюк А. Дослідження незаконних потоків зброї. Україна. Звіт. Small arms survey, 2017. 8 с.
9. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
10. Велієв Р. Е. Методика розслідування злочинів у сфері незаконного обігу зброї, учинених організованими групами та злочинними організаціями : дис. ... доктора філософії : 081 «Право», Київ, 2025. 256 с.
11. Павленко Л. М. Кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї, зміни її маркування, незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (стаття 263-1 КК України) : дис. ... доктора філософії : 081 «Право», Одеса, 2023. 306 с.
12. Тарасенко О. С. Способи незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 43–48.
13. Кізіменко Є. В. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: кримінологічна характеристика та запобігання (ст. 263 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 229 с.
14. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 26 квіт. 2002 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VS02020?an=13>
15. Зброя з України для європейського криміналітету? Деталі дослідження. URL: <https://www.dw.com/uk/honka-ozbroien-abo-iak-zbroia-z-ukrainy-orupniaietsia-u-ievropi-a-60149957/a-60149957>
16. Тарасенко О. С. Розслідування незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2017. 283 с.
17. Міняйло Н. Є. (Скулиш Н. Є) Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 255 с.
18. Мовчан Р. В. Розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2023. 247 с.

References:

1. Veliiev, R. E. (2024). Kryminalistychna kharakterystyka zlochniv u sferi nezakonnoho obihu zbroi, uchynenykh orhanizovanymy hrupamy ta zlochnynymy orhanizatsiiamy [Forensic characteristics of crimes in the field of illegal arms trafficking committed by organized groups and criminal organizations]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Bulletin of the Kharkiv National University of Internal Affairs*, 4 (107), 117–125. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.4.11> [in Ukrainian].
2. Kit, R. D. (2023). Kryminalna vidpovidalnist za viiskovi kryminalni pravoporushennia yak pravozastosovchyi kompleks: dosvid mizhnarodnoho pravovoho doslidzhennia [Criminal liability for military criminal offenses as a law enforcement complex: experience of international legal research]. *Publichne pravo – Public law of internal affairs*, 1, 65–74. DOI: [10.32782/2306-9082/2023-49-8](https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-49-8) [in Ukrainian].
3. Peretiatko, S. A. (2021). Sposib uchynennia nezakonnoho vyhotovlennia, pererobky chy remontu vohnepalnoi zbroi abo falsyfikatsii, nezakonnoho vydalennia chy zminy yii markuvannia abo nezakonnoho vyhotovlennia boiovykh pryypasiv, vybukhovyykh rehovyn chy vybukhovyykh prystroiv [The method of committing the illegal manufacture, alteration or repair of firearms or falsification, illegal removal or alteration of their marking or illegal manufacture of ammunition, explosives or explosive devices]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 4 (121), 22–30. DOI: <https://doi.org/10.33270/0119113> [in Ukrainian].
4. Sopina, O. M. (2023). Sutnist ta osoblyvosti nezakonnoho obihu vohnepalnoi zbroi yak ob'ektu administratyvno-pravovoho vplyvu [The essence and features of illegal trafficking in firearms as an object of administrative and legal influence]. *Yevropeyski perspektyvy – European perspectives*, 3, 301–307. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2023.3.42> [in Ukrainian].

5. Yaremchuk, R. L. (2024). Typovi sposoby umysnykh vbyvstv, vchynenykh z vykorystanniam vohnepalnoi zbroi v umovakh dii pravovoho rezhymu voiennoho stanu [Typical methods of intentional murders committed with the use of firearms under the legal regime of martial law]. *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy – Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine*, 4 (30), 146–160. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2024.4.14> [in Ukrainian].
6. Tarasenko, O. S. (2022). Poniattia ta zmist operatyvno-rozshukovoi kharakterystyky kryminalnykh pravoporushen [The concept and content of operational-detective characteristics of criminal offenses]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava – Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 2, 155–163. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.2.25> [in Ukrainian].
7. Klymenko, O. S. (2012). Zapobihannia nezakonnomu povodzhenniu z vohnepalnoiu zbroieiu, boiovymy pryypasamy abo vybukhovymy rechovynamy [Prevention of illegal handling of firearms, ammunition or explosives]. *Candidate's thesis*. Kyiv. 261 s. [in Ukrainian].
8. Martyniuk, A. (2017). Doslidzhennia nezakonnnykh potokiv zbroi [Illicit Arms Flows Survey]. *Ukraina Zvit Small arms survey – Ukraine Report Small arms survey*. 8 s. [in Ukrainian].
9. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] vid 5 kvit. 2001 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2001. № 25–26. St. 131. [in Ukrainian].
10. Veliiev, R. E. (2025). Metodyka rozsliduvannia zlochyniv u sferi nezakonnogo obihu zbroi, uchynenykh orhanizovanyimi hrupamy ta zlochynnymi orhanizatsiiami [Methodology of investigation of crimes in the field of illegal arms trafficking committed by organized groups and criminal organizations]. *PhD's thesis*. Kyiv. 256 s. [in Ukrainian].
11. Pavlenko, L. M. (2023). Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne vyhotovlennia, pererobku chy remont vohnepalnoi zbroi, zminy yii markuvannia, nezakonne vyhotovlennia boiovykh pryypasiv, vybukhovnykh rechovyn chy vybukhovnykh prystroiv (stattia 263-1 KK Ukrainy) [Criminal liability for illegal manufacture, processing or repair of firearms, changes in their marking, illegal manufacture of ammunition, explosives or explosive devices (Article 263-1 of the Criminal Code of Ukraine)]. *PhD's thesis*. Odesa. 306 s. [in Ukrainian].
12. Tarasenko, O. S. (2015). Sposoby nezakonnogo povodzhennia z vohnepalnoiu zbroieiu, shcho vchyniaetsia zlochynnymi obiednanniami [Methods of illegal handling of firearms by criminal groups]. *Borotba z orhanizovanoiu zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka) – Combating organized crime and corruption (theory and practice)*, 2, 43–48. [in Ukrainian].
13. Kizimenko, Ye. V. (2019). Nezakonne povodzhennia zi zbroieiu, boiovymy pryypasamy abo vybukhovymy rechovynamy: kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia (st. 263 KK Ukrainy) [Illegal handling of weapons, ammunition or explosives: criminological characteristics and prevention (Article 263 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Candidate's thesis*. Kharkiv. 229 s. [in Ukrainian].
14. Pro sudovu praktyku v spravakh pro vykradennia ta inshe nezakonne povodzhennia zi zbroieiu, boiovymy pryypasamy, vybukhovymy rechovynamy, vybukhovymy prystroiami chy radioaktyvnymi materialamy : Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy [On judicial practice in cases of theft and other illegal handling of weapons, ammunition, explosives, explosive devices or radioactive materials : Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine] № 3 vid 26 kvit. 2002 r. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VS02020?an=13>. [in Ukrainian].
15. Zbroia z Ukrainy dlia yevropeiskoho kryminalitetu? Detali doslidzhennia [Weapons from Ukraine for European crime? Research details.]. URL: <https://www.dw.com/uk/honka-ozbroien-abo-iaak-zbroia-z-ukrainy-opyniaetsia-u-ievropi-a-60149957/a-60149957>
16. Tarasenko, O. S. (2017). Rozsliduvannia nezakonnogo povodzhennia z vohnepalnoiu zbroieiu, shcho vchyniaetsia zlochynnymi obiednanniami [Investigation of illegal handling of firearms committed by criminal organizations]. *Candidate's thesis*. Dnipro. 283 s. [in Ukrainian].
17. Miniailo, N. Ye. (Skulysh N. Ye) (2012). Transnatsionalna zlochynna diialnist u sferi nezakonnogo obihu vohnepalnoi zbroi: kryminalno-pravove ta kryminolohichne doslidzhennia [Transnational criminal activity in the field of illegal trafficking of firearms: criminal law and criminological research]. *Candidate's thesis*. Kyiv. 255 s. [in Ukrainian].
18. Movchan, R. V. (2023). Rozsliduvannia nezakonnogo povodzhennia zi zbroieiu, boiovymy pryypasamy, vybukhovymy rechovynamy ta vybukhovymy prystroiami [Investigation of illegal handling of weapons, ammunition, explosives and explosive devices]. *Candidate's thesis*. Kyiv. 247 s. [in Ukrainian].

